**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Інна Олександрівна Кости́ря

Доктор політичних наук, професор, завідувач
кафедри міжнародних відносин,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, 01601, Україна

E-mail: prorectorknukim@gmail.com,

Алла Борисівна Міщенко

Кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, 01601, Україна

E-mail: mishenko.ab@gmail.com,

Inna Kostyrya

Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the
International Relations Department,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Evgena Konovaltsya Str., 36, Kyiv, 01601,
Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2654-8472>

Alla Mishchenko,

PhD in Political Science, Associated Professor of
the International Relations Department,
National University of Culture and Arts,
Evgena Konovaltsya Str., 36, Kyiv, 01601,
Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>

УДК 327.8 + 32.019.51

УКРАЇНА В ОРБІТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Received 23 November 2021; revised 10 December 2021; accepted 15 December 2021

DOI: 10.15421/342123

Анотація

Стаття присвячена теоретичному дослідженню перспектив європейської та євроатлантичної інтеграції України крізь призму геополітичних інтересів Європейського Союзу. Метою дослідження було визначення геополітичного місця України в системі просування інтересів ЄС в регіоні та світі загалом. Для досягнення поставленої мети та завдань був застосований міждисциплінарний підхід, який дозволив різнобічно здійснити аналіз, використовуючи історичний, соціологічний, порівняльний та узагальнюючий методи.

У результаті проведеного дослідження вдалося виокремити дві конкуруючі позиції щодо необхідності розширення ЄС на схід в позиціях вчених-геополітиків і консервативного крила європейської політичної еліти, які вбачають в східному векторі новий геополітичний концепт осмислення сучасного Європейського Союзу як регіонального лідера та світового актора, та громадської думки пересічних громадян, які орієнтуючись на російську інформаційну пропаганду в цілому негативно сприймають українські інтеграційні прагнення. Були охарактеризовані переваги, що посилюють значення України в просуванні геополітичних інтересів ЄС в регіоні власної могутності, зокрема: соціально-політична готовність українців стати європейцями, гео економічна доцільність, енергетичне посередництво, технологічна й науково-дослідна спроможність, безпека східних кордонів, демографічна обумовленість зрілої нації. Також доведено, що будь-яке просування на Схід – це результат консолідації не лише держав-членів ЄС, а й оформлення цілісного культурного й ціннісного простору, які Україна сповідує, де рівність, політичний й економічний паритет є рівнозначними критеріями співробітництва. Через обґрунтування важливої геополітичної ролі України як простору, який перебуває в орбіті інтересів ЄС і Росії та провокує їх конкуренцію, було визначено стратегічну обумовленість необхідності інтеграції України до ЄС для побудови космополітичного суспільства, без права посягання на цей життєвий простір жодним національним суб'єктом, що зробить його максимально привабливим та прогресивним.

Ключові слова: безпека, гео економіка, геополітичні інтереси, європейська інтеграція, Східна Європа.

Ukraine is in the orbit of geopolitical interests of the European Union

Abstract

The article is devoted to a theoretical study of the prospects of European and Euro-Atlantic integration of Ukraine through the prism of the geopolitical interests of the European Union. The aim of the study was to determine the geopolitical place of Ukraine in the system of promoting the interests of the EU in the region and the world as a whole. To achieve the set goals and objectives, an interdisciplinary approach was applied, which allowed for a comprehensive analysis using historical, sociological, comparative and generalizing methods.

The study identified two competing positions on the need for EU enlargement to the east in the positions of geopolitical scholars and the conservative wing of the European political elite, who see in the eastern vector a new geopolitical concept of understanding the modern European Union as a regional leader and world actor, public opinion of citizens who focusing on Russian information propaganda, generally have a negative perception of Ukrainian integration aspirations. The advantages that strengthen Ukraine's importance in promoting the EU's geopolitical interests in the region of its own power were characterized, in particular: socio-political readiness of Ukrainians to become Europeans, geoeconomic feasibility, energy mediation, technological and research capacity, security of eastern borders, demographic conditionality of the mature nation. It has also been proved that any advance to the East is the result not only of the consolidation of EU member states, but also of the formation of an integral cultural and value space that Ukraine professes, where equality, political and economic parity are equivalent criteria for cooperation. By substantiating the important geopolitical role of Ukraine as a space in the orbit of EU and Russian interests and provoking their competition, the strategic conditionality of the need for Ukraine's integration into the EU to build a cosmopolitan society was determined, without the right to encroach on this living space by any national entity that will make it as attractive and progressive as possible.

The value of this study is the analysis of Ukraine from the standpoint of the European Union, its approaches and policy practices in working with Eastern European countries.

Prospects for further scientific research require the formulation of proposals for the political establishment of Ukraine, public administration decisions for the implementation of the Western vector of geostrategy.

The article is theoretical and can be used as a scientific justification for the need for further close cooperation and effective EU integration policy towards Eastern Europe and Ukraine in particular.

Key words: security, geoeconomics, geopolitical interests, European integration, Eastern Europe.

Украина в орбите геополитических интересов Европейского Союза

Аннотация

Статья посвящена теоретическому исследованию перспектив европейской и евроатлантической интеграции Украины через геополитические интересы Европейского Союза. Целью исследования было определение геополитического места Украины в системе продвижения интересов ЕС в регионе и мире в целом. Для достижения поставленных целей и задач был применен междисциплинарный подход, позволивший провести анализ, используя исторический, социологический, сравнительный и обобщающий методы.

В результате проведенного исследования удалось выделить две конкурирующие позиции относительно необходимости расширения ЕС на восток в позициях ученых-геополитиков и консервативного крыла европейской политической элиты, которые видят в восточном векторе новый геополитический концепт осмысления современного Европейского Союза как регионального лидера и мирового актера, и общественного мнения граждан, которые ориентируясь на российскую информационную пропаганду в целом негативно воспринимают украинские интеграционные стремления. Были охарактеризованы преимущества, усиливающие значение Украины в продвижении геополитических интересов ЕС в регионе собственного могущества, в частности: социально-политическая готовность украинцев стать европейцами, геοэкономическая целесообразность, энергетическое посредничество, технологическая и научно-исследовательская способность, безопасность восточных границ, демографическая обусловленность. Также доказано, что любое продвижение на Восток – это результат консолидации не только государств-членов ЕС, но и оформление целостного культурного и ценностного пространства, которые исповедует Украина, где равенство, политический и экономический паритет являются равнозначными критериями

сотрудничества. Из-за обоснования важной геополитической роли Украины как пространства, которое находится в орбите интересов ЕС и России и провоцирует их конкуренцию, была определена стратегическая обусловленность необходимости интеграции Украины в ЕС для построения космополитического общества, без права посягательства на это жизненное пространство любым национальным субъектом, что сделает его максимально привлекательным и прогрессивным.

Ключевые слова: безопасность, геоэкономика, геополитические интересы, европейская интеграция, Восточная Европа.

Постановка проблеми.

Геополітичний вибір Європейського Союзу щодо можливості відсунути внутрішні кордони на Схід в лоно колишніх республік Радянського Союзу зазнав надзвичайних змін: від формулювання чітких й зрозумілих вимог і критеріїв «згоди» країнам-кандидатам на вступ до політики відтермінування «вірогідної обумовленості» й легітимації правил співжиття за нових форматів. Сфера впливу ЄС поширюється далеко за територіально-адміністративні кордони унії, однак останні кілька років через внутрієвропейські пошуки власної стратегії розвитку та диверсифікації ризиків залучення нових членів, ЄС суттєво обмежує країни Східної Європи в їх прагненнях європейської та євроатлантичної інтеграції. Відповідно, українському суспільству й політичній еліті варто чітко усвідомити ці «тектонічні» зміни в структурі усвідомлення себе Європейським Союзом, як простору співжиття різних націй, та наростанню трендів розділеності країн-членів щодо залучення нових учасників, особливо України. Тому так важливо дослідити, в якій зоні пріоритетності геополітичних інтересів розвитку знаходиться Україна для Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень.

Дослідження було здійснено на основі міждисциплінарного підходу, де важливими теоретико-методологічним підґрунтям виступили такі методи, як історичний в поясненні джерел та умов формування ЄС як простору безпеки для громадян різної ідентичності; соціологічного – для розкриття особливостей сприйняття українцями та європейцями зовнішньополітичних векторів розвитку; порівняльного – для виявлення відмінностей в сприйнятті України як важливого простору виживання геополітичних гравців (Європи та Росії); узагальнення – для розкриття особливості України в геополітичних інтересах ЄС

для усвідомлення власного майбутнього та розвитку регіону.

Геополітичний статус Євразійського континенту та ролі окремих гравців у формуванні регіональної та світової політики були описані в працях відомих вчених американської, німецької, французької, російської, а також української шкіл геополітики.

Так, А.Мехен описував необхідність для США впровадити «принцип анаконди» як спосіб послаблення регіонального домінування Німеччини, Росії та Китаю, для уникнення їхнього об'єднання й подальшого тиску на Америку. Пізніше дослідження американської школи геополітики були спрямовані на виявлення переваг у тісному партнерстві з Європою, які описували З.Бжезинський (Велика шахівниця, Стратегічне бачення), Г.Кіссінджер (Світовий порядок), Ф.Фукуяма (Кінець історії), С.Хантінгтон (Зіткнення цивілізацій), Дж.Фрідман (Наступні 100 років), Е.Тодд (Після імперії. Есе про загнивання американської системи) Р.Каплан (Помста географії), Т.Снайдер (Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка) тощо.

Європейська геополітична думка представлена працями таких авторів Ф.Ратцель (Закони просторового росту держав), Р.Челен (Великі держави), К.Хаусхофер (Теорія континентального блоку), Г.Маккіндер (теорія Гартленду), Н.Спайкмен (теорія Римленду), а в період поствоєнного розвитку – Ж.Тіріар (Європа до Владивостоку), М.Фуше (Європейська республіка), М.Геффернен (Значення Європи), Ф.Шіммельфенніг та У.Зедельмаєр (Європеїзація Центральної та Східної Європи), М.Фрідман (Капіталізм і свобода), Р.Дарендорф (У пошуках нового устрою), Д.Мартен і Ф.П'єр (Соціологія глобалізації), Д.Муазі (Геополітика емоцій) й інші.

Російська школа представлена в основному ідеями тих вчених, які обґрунтовували ключове значення Росії та її особливого шляху.

Так, першими на початку ХХ століття була течія євразійців, яку представляли П.Савицький, С.Трубецькой, В.Вернадський, П.Сувчинський, Г.Фроловський, які детально описували свої ідеї у виданні «Євразійство. Досвід систематичного викладу». У кінці ХХ та на початку ХХІ століття знаходимо продовження цих ідей в трансформованій неоевразійській ідеї, що відображено в працях Л.Гумільова, О.Дугіна, В.Цимбурського, що набули ознак державної політики РФ в концептах «Росія – Третій Рим», «Євразійська ідентичність» тощо.

У той час як сучасні українські вчені достатньо розділені в поглядах на геополітичне майбутнє та курс інтеграції нашої держави. Однак роль і місце України в регіональному та світовому масштабі досліджували В.Авер'янов (Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти), О.Баган (Український цивілізаційний простір), С.Василенко (Україна: геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі), В.Горбулін (Хроніки передбачень), Залізник Л. (Україна та Росія: війна цивілізації), М.Гордієнко (Тоталітарний синдром Росії: від комунізму до екзальтованого рашизму), А.Мищенко (Геостратегічні пріоритети України), С.Пирожков та Н.Хамітов (Цивілізаційний вибір України в глобалізованому світі), А.Октисюк (Дієвий засіб протистояння «гібридним» загрозам – побудова ефективних державних інституцій), В.Терлецький (Інтелектуальний підтекст геополітичної експансії Російської Федерації), Л.Чекаленко (Україна. Росія. Вчора, сьогодні, завтра (?), Л.Шангіна («Русский мир» для України: російський і руський світи), М.Шульга (Європейська геостратегія України у вимірі вітчизняного консерватизму) тощо.

Окремо варто згадати про велике теоретико-прикладне дослідження «Україна очима Німеччини. Образи та сприйняття країни, що змінюється» (2018), яке було реалізовано для виявлення спільних рис у сприйнятті різних людей, обриси уявлень про Україну, ознаки й викривлення, де було визначено, що погляд на Україну є дуже вузьким, знання повними пробілів, увага занадто перебіжною, а оцінки недостатньо обґрунтованими. Дане дослідження важливе, щоби Німеччина та німці

більше та інтенсивніше переймалися Україною, керуючись такими мотивами, як: історичною відповідальністю німців, культурним розмаїттям України, її економічним потенціалом, необхідністю досягнення стабільності на Сході Європи або можливими імпульсами для подальшого розвитку ЄС [Шуман 2018: 5].

Варто підкреслити, що значна частина поглядів європейської еліти та європейців по відношенню до України не досліджуються як пріоритетна тема. Часто це спроби пояснень від окремих державних діячів або суб'єктивних поглядів громадян окремих держав. Відповідно, потребує більш якісного аналізу питання геополітичних факторів, що визначають інтерес Заходу до України, які роль та місце з позиції ЄС може набути Україна в майбутньому, а також якими аргументами керуються європейці, відтерміновуючи швидку інтеграцію України та інших країн Східної Європи до ЄС, що мало досліджено у вітчизняній науковій думці.

Постановка завдання дослідження.

Метою даного дослідження є визначення геополітичного місця України в системі просування інтересів ЄС в регіоні.

Основними завданнями проведення аналізу є: виокремити сучасний стан взаємодій між Україною та ЄС; розкрити сучасні соціологічні дані соціально-політичної прихильності українців західному геополітичному вектору; проаналізувати настрої європейців щодо прямої інтеграції України; визначити наслідки для ЄС прямої інтеграції України до союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Міжнародні відносини сучасного світу базуються на взаємозалежній політиці великих геополітичних гравців. Вони суверенно та незалежно ухвалюють рішення щодо своєї внутрішньої та зовнішньої політики, однак все більше починають зважати не лише на стратегічні наслідки своєї діяльності, а й на посилення/послаблення своєї ролі у формуванні світового порядку денного, тісної та якісної співпраці з іншими гравцями, вирішенні глобальних й локальних проблем своїх союзників та партнерів.

Для України найбільш вигідним форма-

том розвитку міжнародної системи залишається багатополарний світ, який дає не лише альтернативу щодо вибору моделі розбудови власної держави за стандартами та правилами одного із полюсів та центрів впливу, а й дозволяє формувати зовнішню політику, виходячи з власних інтересів.

Колись бездержавні народи, які завжди перебували на периферії потужних імперій, сьогодні відчули себе повноцінними націями (периферій вже немає!) зі своїми стабільними й безпечними кордонами [Манжола 2011: 38]. Тому для Європи вкрай важливо зрозуміти, яку місію і завдання вона прагне реалізувати в майбутньому та яке місце відведено Україні в цій «Великій» грі.

Як вважає американський вчений З.Бжезинський, лінія поділу між Європою, з одного боку, та Росією і Туреччиною, з іншого – це географічна абстракція, адже ані ріка Буг (що розмежовує Польщу і Білорусь), ані Прут (що відділяє Румунію і Україну), ані Нарва (між Естонією і Росією) не визначають природних географічних і культурних об'єктивних кордонів Сходу Європи... Їх відділяє від Європи не географія, не спосіб життя, а політична та культурна ознака сучасного постімперського Заходу: поєднання залишкових духовних переконань і філософських засад про те, що людина священна, і загальноприйнятих понять про громадянські права, що закріплені у верховенстві права в демократичних конституціях держав [Бжезинський 2012: 107-108].

Відповідно, сучасна геополітика розглядає могутність держав (уній) не лише з точки зору об'єктивних (природних чинників), а й крізь призму наявності різних типів потенціалів і суб'єктивних чинників, що можуть посилити її здатність до прогресивного розвитку в межах регіону та світу загалом. Прогрес країни на рівні показників держав-членів інтеграційного союзу – це шлях до обґрунтованої міжнародної суб'єктності та рівноправного співробітництва.

Всередині Європейського Союзу ми знаходимо різне тлумачення майбутнього регіону, йде боротьба між ключовими гравцями, так званими «стовпами» ЄС, – Німеччиною, Францією і сучасною Польщею.

Тут М.Фуше нам виокремлює два підходи до вирішення проблеми будівництва Європи, як певні сценарії усвідомлення свого майбутнього, з яких можна зрозуміти наскільки об'єктивними є шанси України до повної інтеграції в ці міжнародні структури:

1) геоекономічний або усвідомлення ролі ЄС як фінансово-політичного гіганта у новому глобальному світі з достатньо концентрованою та соціально орієнтованою й регульованою фіскальною політикою. Це сприяє підвищенню геополітичної могутності поряд з США, Китаєм, Росією та Японією. Тобто, боротьба капіталів.

2) геополітичний, де ключовий аспект полягає в пошуку балансу інтересів з стратегічним партнером – США у просуванні інтересів останнього в регіоні, а також союзницькі дії атлантистів поза межами континентальної Європи. Таким чином, ЄС розглядається як регіональний лідер, що здатний реалізовувати свої інтереси за підтримки партнера.

Є певна особливість, що ускладнює здатність підтримувати конфедеративну єдність ЄС, адже вона існує не як монолітна цілісність, а як співвідношення комплексів та частин різних масштабів. Їх спільний досвід неможливо виразити однією формулою, а тому неможливо й недоцільно встановлювати зараз кордони ЄС, контури якого будуть сформовані з часом [Манжола 2011: 38].

Саме тому роль і місце України в сучасному геополітичному європейському просторі визначається бюрократично виробленими інструментами та механізмами безпеки, сфер впливу на окремі галузі та регіони, сценарії й вироблені критерії розширення та програми партнерства. Разом з тим будь-яке просування на Схід – це результат консолідації не лише держав-членів унії, а й оформлення цілісного культурного й ціннісного простору, де рівність, політичний й економічний паритет є рівнозначними критеріями співробітництва.

З точки зору даного дослідження важливим є також окреслити усвідомлення того, наскільки вистачає в ЄС політичної волі, усвідомлення західною елітою та пересічними громадянами Центральної та Західної Європи наслідків інтеграції інших держав Східної Єв-

ропи в свої об'єднання і України зокрема.

Як зазначають Є.Дурнов та Ю.Сокур, «геополітичне значення виникнення в Європі держави України важко переоцінити: розміри її території, чисельність населення, значний (хоча певною мірою і структурно нераціональний) промисловий комплекс, науковий та інтелектуальний потенціали, природні багатства – усе це вже зараз змушує сприймати Україну як вагому європейську державу. Крім того, саме її розташування винятково вигідне, оскільки робить країну ключовим субрегіоном, що з'єднує своїми транспортними артеріями Захід і Схід, Північ і Південь континенту. Незамерзаючі чорноморські порти створюють сприятливі умови для безпосередніх зв'язків із країнами інших континентів [Дурнов, Сокур 2020: 5].

Розвиток сучасного Європейського Союзу обумовлений також і тим фактором, що постімперські держави почали формувати не просто чіткі кордони і межі між державами, а горизонтальну й вертикальну конфігурацію нових європейських соціально-культурних та політико-економічних зв'язків, створивши нові імпульси та привабливі моделі для інших націй, що загалом і приваблює Україну.

Як зазначає М. Емерсон, «після масштабного розширення 2004-2007 рр. запроваджується стратегія сусідства з метою створення через механізми партнерства та співпраці безпечного та передбачуваного оточення, орієнтованого на європейський простір, у південному та східному напрямках. Головний принцип концепції добросусідства – привілейовані відносини партнерства між ЄС та країнами сусідами через запровадження диференційованих моделей співпраці [Емерсон 2001: 45].

Тут можемо згадати, що ЄС за роки свого існування використовував різні підходи у практиках розширення своїх кордонів, а, відповідно, і залучення нових членів: як окреслення чітких й зрозумілих критеріїв на умовах «згоди» усіх учасників до політики відтермінування через «вірогідну обумовленість» й впровадження нових інструментів легітимізації співпраці: лібералізація візового режиму, асоціація співробітництва, програма партнерства тощо.

Нагадаємо, що Україна співпрацює з ЄС в багатосторонніх форматах як з окремими країнами, так і об'єднанням загалом. Найважливіший та найбільш прогресивний документ, що визначає спільні цілі та політико-економічні форми співпраці й трансформування – Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підписана 2014 року.

Цікавою для нашого дослідження є розуміння: ключова цінність і страх Європи ґрунтується не на демократії й ринковій економіці, а на безпеці. Саме безпечні, захищені, контрольовані та усвідомлені у певних межах кордони, дають європейцям відчуття спокою і захисту. А реалії сучасної України їх руйнують, враховуючи анексію АРК Криму та окупацію східних областей.

Однак ця безпека є крихкою і ЄС починає це усвідомлювати, тому шукає себе. Як зазначає Е. Тодд, в осерді рівноваги кожного з європейських суспільств лежить соціальна безпека, коли Європа, майже попри бажання, стає автономною потугою, однак гра економічних сил призводить до того, що внаслідок дії ефекту суміжності й дифузії Європа також приречена залучати в свої межі нові простори [Тодд 2006: 163].

Тобто, в нашому теоретичному дослідженні ми аналізуємо в тому числі необхідність для самого Заходу набувати нової форми суб'єктності через розширення власних кордонів на Схід. Адже ключові загрози даного політико-економічного союзу знаходяться як поза ЄС, так і всередині нього: інтенсивне старіння населення, низька народжуваність, масова міграція мусульман, вихід Великобританії з ЄС, стабільність валюти євро, «бойкот» або суверенна (суперечлива до рішень Єврокомісії) політика країн-членів із Східної Європи, зокрема посилення самостійності Польщі й Угорщини через створення альтернативного об'єднання Тримор'я і т.д.

Саме тому Україна, як держава з поки що сліпою вірою в ідеали ЄС, на відміну від країн Балтії, Польщі й Угорщини, є більшим союзником, ніж уже залучені. Адже саме культур-

ний, ціннісний та політичні аспекти є більш важливими для ЄС в обґрунтуванні власної геополітичної могутності й можливостей розширення, ніж безпека й економіка. Останні легко конструювати через нормативне регулювання, в той час як нематеріальні сутності – є більш складними в трансформуванні й потребують десятиліть і кілька поколінь в змінах. Тому нації, що визріли ціннісно є більш важливим капіталом та потенціалом, ніж економічна доцільність.

Для прикладу, соціологічне дослідження, проведене Інститутом соціології НАН України у 2020 році засвідчило переконаність українців, що Європейський Союз та США найбільше враховують інтереси України – 40 і 36% відповідно. У той час як Росія – в переважній більшості відповідей українців – враховує меншу частину (17%) або не враховує взагалі інтереси України (63%), що підтверджує прагнення українців визнавати у ЄС союзника і партнера [Шульга 2021].

Як писав З.Бжезинський, виходом для Заходу в боротьбі за геополітичне домінування в регіоні може стати розширення на Схід і перемістити до Києва спочатку Раду Європи (колективний дорадчий орган). «Якщо цей орган розміститься на теперішньому Сході Європи, це символізуватиме, що Захід знову став життєздатним і розширив свої територіальні межі» [Бжезинський 2012: 122].

Однак, коронакриза фактично унеможливила найбільше й незаперечне надбання асоціації з ЄС — візову лібералізацію. Крім того, розподіл вакцин вкотре нагадав, що Україна не є повноцінним членом Європейського Союзу і більшість привілеїв перебування в ньому її не стосуються. У тому числі й привілеї в торгівлі, де ніхто не поспішає переглядати квоти для українських товарів на європейському ринку [Шульга 2021].

Отже, ключовими перевагами, що посилюють значення України в просуванні геополітичних інтересів ЄС в регіоні власної могутності як глобального гравця, з позиціями якого варто рахуватися США, Росії та Китаю:

1. Соціально-політична готовність українців стати європейцями, що вирізняє Україну серед інших держав пострадянського

простору та наполегливе прагнення, доведене революціями Помаранчевою 2004 року та Гідності 2013-14 років, що відбулися за цінності й право наблизитись до ЄС.

2. Геоекономічна доцільність: адже стабільна й розвинена 42 мільйона нація на східному кордоні, яка є союзником та посилює потенціал Європи як в окремих галузях економіки, так і висококваліфікованими кадрами, є більшою перевагою, ніж проросійський авторитарний режим (як приклад, Білорусь 2021 року). Окремо це великий ринок збуту товарів, який в достатній мірі сформований за цивілізованими правилами після підписання Угоди про Асоціацію. Важливим критерієм інтеграції України в економіку ЄС є посилення її здатності через залучення української робочої сили, якої катастрофічно не вистачає в господарському комплексі більшості країн ЄС.

3. Енергетичний потенціал через посередництво. Посилення форм енергетичної безпеки регіону можливе за наявності кількох альтернативних транспортних магістралей (газової, електроенергії, нафтової) для зменшення тиску і шантажу від Росії. Україна в даному випадку, особливо після 2014 року самостійної енергетичної політики здатна диверсифікувати можливі ризики.

В сучасних реаліях ми спостерігаємо як гра навколо маршрутів транспортування газу та нафти з регіону Центральної Азії у форматі США – Росія – ЄС набуває рис стратегічної боротьби, в основі якої лежать геополітичні міркування [Манжолла 2011: 48].

4. Технологічний потенціал та науково-дослідна діяльність України, що спроможна й високо оцінена європейцями як можливий ринок перенесення виробничих потужностей з Китаю, який виявився вразливим монополістом з початком пандемії 2019 року, й інших держав ЄС до окремої територіальної одиниці, спроможної на виконання функцій масового виробничого потенціалу, володіючи інтелектуальним та технологічним потенціалами.

5. Роль України в посиленні безпеково-го фактору через закріплення меж східних кордонів ЄС саме на території України, а не

Польщі, що розширює простір ідентифікації самої Європи та мінімізує шанси іншого глобального гравця – Росії – на втілення імперської євразійської моделі. Адже, якщо вірити З.Бжезінському, Росія не зможе стати імперією євразійською простору без України й залишиться лише азійською. Відповідно, це послаблення клбчового конкурента в регіоні збалансує переваги на користь ЄС.

6. Відтермінування демографічної проблеми та мусульманізації ЄС шляхом впровадження в практику державно-управлінської діяльності ідеї «білого націоналізму», яка передбачає швидку інтеграцію до ЄС слов'янських націй з світлошкірим населенням, представники яких не мають ортодоксальних релігійних поглядів, легкі до асиміляції в нових обставинах та державах, мають суттєвий рівень професійних компетенцій, володіють різними суб'єктивними геополітичними потенціалами тощо.

Відповідно, з геополітичної точки зору – Україна володіє системним потенціалом і достатнього рівня могутністю, щоб посилити того геостратегічного гравця, якого обере своїм союзником, а іншого – значно послабити. Вона не є для Європи тягарем – вона може стати її «рятівним кругом» у пошуку самої себе, свого майбутнього, не усвідомлюючи зараз куди, як і з ким рухатись.

Окремо варто зауважити, що політична еліта ЄС загалом усвідомлює значну кількість переваг інтеграції країн Східної Європи і зокрема України до об'єднання, про що свідчить системне багаторічне соціально-політичне, культурне та економічне співробітництво між країнами.

Так, Верховний представник ЄС із зовнішньої політики і безпеки Жозеп Боррель зауважив, що Європейський Союз підтримує проведення в Україні реформ і виділив з 2014 року понад 16 млрд євро на підтримку українських реформ – більше, ніж будь-якій іншій країні, оскільки вони зміцнюють країну, однак Києву ще багато необхідно зробити в області боротьби з корупцією [Боррель 2021].

Відповідно, в даному дослідженні варто виокремити, ще одну важливу тему – це боротьба за Україну двох геостратегічних грав-

ців – Європейського Союзу та Росії, кожна з яких з певною мірою вимог та за рахунок різних, часто протилежних, інструментів прагне поширити свій вплив на незалежну Україну, керуючись власними геополітичними інтересами.

Так, для ЄС найважливішими формами співпраці з нашою державою стали Угода про асоціацію, візова лібералізація, «обумовлена залученість» до вирішення вузькогалузевих європейських питань, технічна та матеріальна допомога, активна санкційна політика щодо РФ тощо.

У той час як інструменти РФ більш силового характеру та набули в апогеї свого застосування ознак «гібридної війни» - це торгівельні й газові війни, експансія у військову, енергетичну, металургійну та фінансову галузі, проникнення в політичну та громадянську еліту тощо. Ключова мета – примушення до членства України в геополітичних проектах Кремля (СНД, Митного Союзу, Євразійського економічного простору, ОДКБ тощо) для реалізації своєї імперської геополітичної стратегії.

Як писав, Т.Снайдер: «Україна була віссю між новою Європою і старою Європою імперій. Росія, яка захотіла відновити імперію під євразійським іменем, почала з України» [Снайдер 2020: 83].

Окремим елементом «антиукраїнської» діяльності РФ є систематичні інформаційні повідомлення (фейки, міфи, дезінформація), що поширюються в ЄС з метою послаблення іміджу та ролі України.

Європейці виявилися вразливими до заспокійливої російської пропаганди, відповідно до якої українські проблеми тільки демонстрували, наскільки Україна далека від європейського мейнстріму [Снайдер 2020: 120].

Схожу позицію висловлює і В.Горбулін, вказуючи на системність застосування РФ інформаційних атак в ЄС з метою впливу на пересічних європейців і їх сприйняття подій в Україні.

Вони працюють «з простими людьми», нав'язуванні їм «прості» інтерпретації, «альтернативні факти» в «альтернативному інформаційному середовищі» працюють ефективно

з західним обивателем [Горбулін 2017: 234].

Автор наводить приклад Нідерландів, де бюрократична урядова процедура підписання Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною пройшла цілий внутрідержавний референдум, чому передували запущені проросійськими «активістами» кліше: Угода – це вступ корумпованої, бідної та конфліктної держави, це погіршить стосунки з Росією, це шлях до розвалу ЄС тощо. Що спрацювало і знайшло підтримку в «простого нідерландця». Далі були приїзди в анексований Крим депутатів Європарламенту від Італії, Франції та Німеччини з метою легітимізувати Крим в російський конституційно-правовий простір і т.д.

Відповідно, роль Москви, як зазначає В.Горбулін, зосереджена на двох моментах: підживлювати згадану вище ненависть «простих людей» і дати цій ненависті можливість «вилитися» через точку фокуса – лідерів-популістів [Горбулін 2017: 235], політичні позиції та популярність яких на фоні системних криз останніх років суттєво підвищилися. Це обумовлює знову ж необхідність пошуку раціональної моделі об'єднати різноманітня новим концептом майбутнього.

Відповідно, варто розділити два погляди: з одного боку ми здійснили аналіз теоретично обґрунтованої й побудованої на вивченні факторів посилення геополітичної могутності ЄС праць вчених-геополітиків про доцільність інтеграції України в структури Європейського Союзу, враховуючи вищеописані переваги. З іншого боку – представників популістської та право радикальної націоналістичної політичної еліти й, відтак, характер сприйняття громадянами країн-членів ЄС, на який вони впливають та здатні формувати громадську думку щодо іміджу, ролі та місця України в ЄС, як пострадянської, недостатньо розвинутої та корумпованої держави.

Інтерпретації останніх проникають у свідомість достатньо політично інфантильного європейця, у якого уже сформований певний негативний меседж щодо приєднання нових країн-членів через Брексит та непослідовність поведінки щодо вимог Єврокомісії Польщі й Угорщини.

Як зазначає Д.Муазі, «надмірний страх

у більшості європейців, страх перед Іншими розширюється й тепер уключає страх перед справжнім завоюванням із боку ісламського світу, перед можливістю того, що Європа буде з демографічного та релігійного погляду завоювана «ними» й перетвориться на «Євразію» [Муазі 2018: 124].

Це відчуття страху породжується, на думку Д.Муазі, перед зовнішньою загрозою будь до кого: США (хоча це партнер), Росії (менш дружньої), трудового мігранта чи навіть євробюрократів тощо. Але разом з тим він може бути і джерелом надії, підґрунтям пошуку більш життєздатного співжиття. Відповідно, завдання національних урядів ЄС – спрямовувати тривоги європейців в конструктивні рішення, уникаючи надмірного страху, який є більш небезпечним та менш контрольованим.

Наприклад, опитування в Німеччині доводять, що стереотипне сприйняття України рухається між такими образами, як Крим, війна, криза, корупція. «Інші повідомлення до німецької преси майже не потрапляють. Можливо, ще корупція та затримка реформ. Але про вже досягнуте, про нові перспективи для молоді ніхто нічого не знає» [Шуман 2018: 21].

Такий негативний контекст, не без допомоги російської інформаційної війни, формує образ України серед європейців лише з негативної точки зору, ставлячи нашу країну в захисну позицію: виправдання, пошук контраргументів, переконання у зворотному.

Саме тому окремі експерти зазначають про необхідність поширення позитивної інформації, про чіткі проєвропейські цінності й орієнтири українців, прагненням боротись за свою країну і зовнішньополітичний вибір, вражаючи ставлення до самоорганізації волонтерського руху та потужного розвитку громадянського суспільства, достатньо вільних засобів масової інформації та сильної армії.

Відповідно, Україна в середньостроковій перспективі успішно проводить зовнішню політику на рівні провладних еліт, але негативно дискредитована на рівні пересічних громадян.

Якщо це повернути в інший напрямок і зосередитися на неймовірному потенціалі України, переважна більшість якої налашто-

вана проєвропейськи, то ми говоритимемо про країну, яка переживає докорінні зміни та може істотно зміцнити ЄС [Шуман 2018: 21].

Адже говорити про те, що інтеграція чи навіть об'єднання Європи автоматично створили толерантніше, доброзичливіше та космополітичніше суспільство, не варто. Так створюється дилема між старими національними державами та новоствореним ЄС, ґрунтуючись лиш на територіальних засновках.

Більшість дослідників переконані в необхідності розширення ЄС на Схід, включаючи Україну в сферу своїх геополітичних інтересів, але й, таким чином, пошук власного цілісного уявлення по своє майбутнє на континенті, свою роль в новому світовому порядку, свою модель політико-економічного розвитку.

До прикладу, заради власних інтересів ЄС Німеччині, як лідеру Європи, треба «посилити працювати над європейською інтеграцією України». Це стосується, зокрема, чотирьох свобод внутрішнього ринку ЄС: вільного переміщення товарів, вільного переміщення осіб, а також свободи ринку праці та ведення господарської діяльності [Шуман 2018: 77].

Адже проблеми в ЄС набагато ширші: переговори по імміграції, права громадянства, які відбивали національні побоювання щодо порушення «чужинцями» чистоти й цілісності «вітчизни», формування ліній між тими, хто всередині, й тими, хто назовні. Таке ставлення стримує ЄС в розвитку, робить географічний детермінізм (прив'язаність до етносу, тиранія місця, природних обставин та батьківщини) визначальним для європейців, ніж необхідність будувати альтернативний простір в змаганнях за глобальне лідерство.

ЄС має стати «постнаціональною географією», діаспорною Європою взаємовиключних, мінливих і тимчасових ідентичностей, ареною нескінченного змішання й гібридності, місцем, на яке ніхто не зможе виключно претендувати, і з якого ніхто не може бути автоматично виключений, коротше кажучи, космополітичним суспільством [Гефферен 2011: 397].

3. Бжезинський висловлює схожу позицію, коли намагається спрогнозувати розвиток Європи через 30-40 років, й доводить, що

відбутися вона може лише будучи остаточно визначеною щодо Сходу. Вагання призведуть не просто до втрати домінуючих позицій ЄС, а й до втрати глобального лідерства.

На його думку, половина геополітичного Заходу відсторонена від активної участі в забезпеченні світової геополітичної стабільності. У час, коли новій світовій ієрархії влади бракує стійкості та спільного бачення майбутнього, Захід може успадкувати глобальний безлад і політичний екстремізм [Бжезинський 2011: 35].

Відповідно, Європейський Союз повинен керуватися геополітичною доцільністю та стратегіями розвитку регіону для збереження глобальної суб'єктності, а не локальними геоекономічними інтересами. Він мусить враховувати громадську думку та ставлення власних громадян до втілення інтеграційної політики щодо України, однак діяти як визначений в концепції власного розширення актор міжнародних відносин, агітуючи за потенціал й нівелюючи страхи націй.

Висновки.

Отже, геополітичний простір Євразії, де прагнуть домінувати об'єднаний Європейський Союз, Росія і Китай, а США просувають свої інтереси на континенті загалом, перебуває у форматі обґрунтування детермінованої та стратегічно обумовленої програми розвитку ЄС – це пошук власної колективної ідентифікації для спільного майбутнього. Внутріполітичні протистояння між країнами-учасниками союзу щодо спільних правил фінансового і конституційного домінування Брюсселя над національними урядами, періодичні соціально-політичні та економічні кризи, змушують аналітиків обґрунтовувати причини та шукати шляхи розв'язання локальних та глобальних проблем в ЄС.

У дослідженні був здійснений аналіз двох важливих напрямків – це виявити значення місця і ролі України в орбіті геополітичних інтересів Європейського Союзу, що було доведено через визначення найважливіших позитивних сторін та переваг інтеграції України в сферу політики ЄС. Також досліджено сприйняття та громадська думка європейців щодо інтеграційної перспективи сучасної

України, яка часто проявляється через негативне забарвлення, через меседжі російських інформаційних повідомлень, через страхи європейців втратити той рівень стабільності й безпеки, який був досягнутий за десятиліття співжиття суверенних націй.

Відповідно, Європейський Союз, як і Росія, не може визначити своє геополітичне майбутнє без вирішення українського питання. ЄС буде приречений на невизначеність як всередині власної політики співжиття, так і реалізації зовнішньополітичного домінування як геостратегічного актора міжнародних від-

носин. Україна здатна посилити позиції актора ґрунтуються на поєднанні політичної волі українців, безпековому, енергетичному, демографічному, інтелектуальному та технологічному потенціалі нації, що прикриває східні кордони стабільного та безпечного життя Європи.

Подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування цивілізаційного вибору Західного геополітичного вектору України, переваг та недоліків нормативно-правового регулювання даного питання.

Бібліографічні посилання

- Бжезінський, З. (2012). *Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади*. Перекл. з англ. Г.Лелів. Львів: Літопис.
- Боррель, Ж. (2021). *ЄС виділив Україні з 2014 року 16 млрд євро на реформи – більше, ніж іншим країнам*. Дата публікації 21.04.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mind.ua/news/20225126-borrel-es-vidiliv-ukrayini-z-2014-roku-16-mlrd-evro-na-reformi-bilshe-nizh-inshim-krayinam> (дата звернення 21.11.2021)
- Геополітичні орієнтації жителів України: червень 2021*. [Електронний ресурс]. Київський міжнародний інститут соціології. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1054&page=1> (дата звернення 21.11.2021)
- Гейфферен, М. (2011). *Значення Європи. Географія та геополітика*. К.: Дух і Літера.
- Горбулін, В. (2017). *Хроніки передбачень: 2006-2017*. Харків: Фоліо.
- Дурнов, Є., Сокур, Ю. (2020). *Особливості геополітичного розташування України. Анексія в європейському геополітичному просторі: науководовідкове видання*. Київ: «Видавництво Людмила».
- Манжол, В.А., Андрущенко С.В., Денисенко, К.Ю. (2011). Україна у європейському геополітичному середовищі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 100(1), 37-48.
- Муазі, Д. (2018). *Геополітика емоцій. Як культури. Геополітичні та геоекономічні інтереси | страху, приниження та надії змінюють світ*. К.: Брайт Стар Паблішинг.
- Снайдер, Т. (2020). *Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка*. Львів: Човен.
- Тодд, Е. (2006). *Після імперії. Есе про загинання американської системи*. Пер. з франц. З.Борисюк. Л.: Кальварія.
- Фуше, М. (1999). *Європейская республика: Исторические и географические контуры: Эссе*. М.: Междунар. отношения.
- Шульга, О. (2021). Геополітичні настрої українського суспільства. *Дзеркало тижня*, 21.04.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/international/heopoliticheskie-nastroenija-ukrainskoho-obshchestva.html> (дата звернення 21.11.2021)
- Эмерсон, М. (2001). *Слон и медведь: Европейский Союз, Россия и их ближайшее зарубежье*. М.: СЕРС.

References

- Borell, J., (2021). *YeS vydilyv Ukraini z 2014 roku 16 mlrd yevro na reformy – bilshe, nizh inshym krainam* [The EU has allocated 16 billion euros to Ukraine since 2014 for reforms - more than other countries]. Data publikatsii 21.04.2021. Retrieved November 21, 2021 from <https://mind.ua/news/20225126-borrel-es-vidiliv-ukrayini-z-2014-roku-16-mlrd-evro-na-reformi-bilshe-nizh-inshim-krayinam> (in Ukrainian)
- Brzezinski, Z. (2012). *Stratehichne bachennia: Ameryka i kryza svitovoi vlady* [Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power]. L: Litopys, 2012. (in Ukrainian)
- Durnov, Ye. & Sokur, Yu. (2020). *Osoblyvosti heopolitychnoho roztašuvannia Ukrainy. Aneksiia v yevropeiskomu heopolitychnomu prostori: naukovodovidkove vydannia* [Features of the geopolitical

- location of Ukraine. Annexation in the European geopolitical space: a scientific publication]. Kyiv: «Vydavnytstvo Liudmyla». (in Ukrainian)
- Emerson, M. (2001). *Slon y medved: Evropeyskyi Soiuz, Rossyia y ykh blyzhaishee zarubezhe* [Elephant and bear: European Union, Russia and their near abroad]. M.: CEPS. (in Russian)
- Fushe, M. (1999). *Evropeiskaia respublika: Ystorycheskye y heohrafycheskye kontury: Esse* [European Republic: Historical and Geographical Contours: Essays]. M.: Mezhdunar. otnosheniya. (in Russian)
- Heffernan, M. (2011). *Znachennia Yevropy. Heohrafiia ta heopolityka* [The Meaning of Europe. Geography and geopolitics]. K: Dukh i litera. (in Ukrainian)
- Heopolitychni oriiientatsii zhyteliv Ukrainy: cherven 2021* [Geopolitical orientations of the people of Ukraine: June 2021] (2021). Kyiv International Institute of Sociology. Retrieved November 21, 2021 from <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1054&page=1> (in Ukrainian)
- Horbulin, V. (2017). *Khroniky peredbachen: 2006-2017* [Chronicles of predictions: 2006-2017]. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian)
- Manzhola, V., Andrushchenko S. & Denysenko K. (2011). Ukraina u yevropeiskomu heopolitychnomu seredovyshchi [Ukraine in the European geopolitical environment]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 100(1), 37-48. (in Ukrainian)
- Muazi, D. (2018). *Heopolityka emotsii. Yak kultury. Heopolitychni ta heoekonomichni interesy | strakhu, prynyzhennia ta nadii zminiuiut svit* [Geopolitics of emotions. As a culture. Geopolitical and geoeconomic interests of fear, humiliation and hope are changing the world]. K.: Brait Star Pabliishynh. (in Ukrainian)
- Shulha, A. (2021). Heopolitychni nastroi ukrainskoho suspilstva [Geopolitical attitudes of the Ukrainian suspension]. *Dzerkalo tyzhnia*, 21.04.2021. Retrieved November 21, 2021 from <https://zn.ua/ukr/international/heopoliticheskie-nastroenija-ukrainskoho-obshchestva.html> (in Ukrainian)
- Snyder, T. (2018). *Shliakh do nesvobody: Rosiia, Yevropa, Ameryka* [The road to Unfreedom: Russia, Europe, America]. Lviv: Choven. (in Ukrainian)
- Todd, E. (2006). *Pislia imperii. Ese pro zahnyvannia amerykanskoï systemy* [After the empire. An essay on the decay of the American system]. Per. z frants. Z.Borysiuk. L.: Kalvariia. (in Ukrainian)